

## مسئولیت‌های حقوقی حامیان تروریسم تکفیری در قبال شهدای مدافع حرم و سایر قربانیان در قوانین داخلی و بین‌المللی

سیدمحمدرضا موسوی فرد<sup>۱</sup>، زهرا شمس‌ی زاده<sup>۲</sup>، فرشید بهادر<sup>۳</sup> سعید سعادت‌مند<sup>۴</sup>

### چکیده

بدون تردید امروزه منطقه خاورمیانه شاهد یکسری تضارب آراء است که نوعاً رویکردهای ایدئولوژیکی در این منازعات نقش بسیار پررنگی را بازی می‌نماید البته این تنش علل و متغیرهای زیادی دارد یکی از آن‌ها حضور قدرت‌های بزرگ در منطقه است حضور نظامی ایالات‌متحده در راستای تحقق استراتژی و منافع ملی آن کشور در قالب هژمون در برخی مناطق از جمله خاورمیانه باعث بروز درگیری‌های مستقیم و غیرمستقیم با کشورهای غیرهمسو با آن در منطقه شده است، حال برخی از مواقع، نوع حضور و نزاع طرفین؛ از رودرروی مستقیم به جنگ‌های نیابتی کشیده می‌شود که تروریسم داعش و امثالهم به اعتقاد بسیاری از کارشناسان و دلایل غیرقابل‌انکار در راستای منافع ملی ایالات‌متحده برای توجیه حضور در منطقه و کسب منافع در همین راستاست. فلذا برخی از کشورها از جمله ایران نیز برای دفاع از منافع منطقه‌ای خود در قالب محور مقاومت به کمک‌های مستشاری مادی و معنوی نسبت به هم‌پیمانان خود می‌پردازد؛ نتیجتاً نوعی تقابل نیابتی شکل‌گرفته در نتیجه فعل‌وانفعالات آمریکا در منطقه باعث کشته شدن مستشاران ایرانی در کشورهای هم‌پیمان ایران شده است. در این مقاله درصدد این هستیم با نگاهی توصیفی-تحلیلی و روش اسنادی، نحوه احراز مسئولیت حقوقی حامیان حقیقی و حقوقی گروه‌های تروریستی در قبال کشته‌شدگان مستشاری ایران (شهدای مدافع حرم اهل بیت (علیهم‌السلام) در حقوق بین‌الملل و قوانین داخلی تأکید بر محاکم ایران و ضمانت‌های اجرایی احکام احتمالی آن مورد بحث و بررسی قرار دهیم.

### واژگان کلیدی

مسئولیت حقوقی، تروریسم، جنگ نیابتی، حامیان تروریسم، شهدای مدافع حرم.

- تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۸
۱. استادیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران. (نویسنده مسئول)  
mousavifard136394@gmail.com
  ۲. دانشجوی دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.  
f.bahador1996@gmail.com
  ۳. دانشجوی دکتری تخصصی جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.  
zahrashamcizad@gmail.com
  ۴. پژوهشگر مستقل حقوق کیفری و جرم‌شناسی.  
saeedsadat1366@gmail.com

## مقدمه

نظر به اقدامات تروریستی که از طریق گروه‌هایی تروریستی همانند (داعش، جبهه النصره و...) در منطقه شاهد آن بودیم، این امر میسر نمی‌شود مگر اینکه با توجه به مدارک و مستندات موجود با حمایت تمام‌قد قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و مخصوصاً ایالات متحده صورت پذیرفته است که در نهایت موجب کشته شدن نیروهای مستشاری ایرانی شده است. دولت جمهوری اسلامی ایران در راستای وظایف بین‌المللی و همچنین داخلی خود بنا به دعوت کشورهای درگیر داعش از جمله سوریه و عراق برای مقابله با پدیده شوم تروریسم در آنجا حضور یافته است و تحت فرماندهی واحد کشورهای مذکور با رعایت کلیه قوانین و مقررات حاکم بر حقوق بین‌الملل و کنوانسیون‌های مربوطه که در این خصوص وجود دارد و مهم‌تر از همه با رعایت قوانین کشورهای میزبان کشورهای درگیر تروریسم و در راستای منافع قانونی در دفاع از مظلومان نیروی مستشاری اعزام کرده است که متأسفانه دولت‌های حامی و دیگر کشورهای همسو با آن با عدم رعایت حقوق بین‌المللی و کنوانسیون‌های بین‌المللی<sup>۱</sup> و همچنین عدم رعایت قوانین کشورهای میزبان با حمایت تمام‌قد از این گروه‌ها نه تنها مبارزه‌ای با آن نداشته‌اند بلکه نوعاً باعث تسهیل اقدامات آن‌ها شده‌اند. باعث آسیب جدی در بسیاری از موارد موجب کشته شدن نظامیان مستشار ایرانی<sup>۲</sup> شده است که در قابل وظایف قانونی خود و به دعوت کشور میزبان در آنجا مستقر شده‌اند. سؤال اصلی که در این مقاله به دنبال آن هستیم این مسئله است که آیا قوانین داخلی چنین ظرفیتی را دارند که از باب مسئولیت‌های قانونی (مسئولیت مدنی) به محاکمه حامیان تروریسم<sup>۳</sup> اعم از حقیقی و حقوقی پرداخته شود؟ در پاسخ باید گفت: بله با نگاهی به برخی از قوانین موضوعه این ظرفیت وجود دارد ولی متأسفانه تاکنون مغفول مانده است، هرچند اقداماتی شده است ولی بحث روی ضمانت‌های اجرایی<sup>۴</sup> است که باعث شده است که عملاً چنین اقداماتی را به نمایش‌های قضایی و سیاسی تعبیر کنند. این در حالی است که در اکثر کشورهای دنیا با توجه به قوانین موضوعه داخلی معمولاً چنین اقداماتی در راستای منافع ملی در سطح نظام بین‌الملل انجام می‌دهند این امری کاملاً طبیعی و به اصطلاح روتین است. علی‌ای حال در این مورد با رویکردی توصیفی تحلیلی به دنبال شرح و تبیین قضیه موصوف هستیم.

---

۱. International Conventions

۲. Iranian Advisers Killed

۳. Supporters of Terrorism

۴. Executive Guarantees

## پیشینه پژوهش

- مقاله‌ای با عنوان «امکان‌سنجی شرایط اقامه دعوی جبران خسارت ناشی از اعتراضات داخلی علیه آمریکا در دادگاه‌های ایران» به قلم محمد عابدی و اعظم امینی به سال (۱۳۹۷) که در فصلنامه آفاق امنیت به چاپ رسیده است که بیشترین قرابت را با موضوع فوق‌الذکر دارد، در آن نویسندگان با نگاهی به ماهیت حقوق مسئولیت مدنی به رویکردهای دولت آمریکا در این خصوص و تطابقت آن بر اساس قانون صلاحیت دادگستری در باب مسئولیت مدنی ... اشاره کرده‌اند ولی مهم‌ترین تفاوت اثر حاضر با آن در منشأ شناسی این حمایت‌ها و ضمن بررسی قوانین موضوعه در این خصوص به ضمانت‌های اجرایی احکام صادره می‌پردازد.

- مقاله‌ای با عنوان «بررسی علل حضور مستشاری جمهوری اسلامی ایران در سوریه» به قلم جهانبخش مرادی که در سال (۱۳۹۸) در فصلنامه مطالعات بین‌المللی به چاپ رسیده است که در آن نویسنده بدین نتیجه رسیده است که ایران باهدف حفظ بقای دولت سوریه، وارد بحران داخلی این کشور شده و در راستای حمایت همه‌جانبه، مستشاران نظامی خود را به‌صورت وسیعی به آن گسیل داشته که هدف از آن، افزایش امنیت ملی ایران بوده است.

بالاخره مقالات دیگری که بیشترین قرابت را با موضوع حاضر دارند به قلم نگارنده به ترتیب چاپ‌شده در سال (۱۳۹۵) فصلنامه مطالعات حقوق کیفری دانشگاه تهران، مقاله چاپ‌شده در سال (۱۳۹۹) در فصلنامه جغرافیای انسانی گرمسار که به‌نوعی به مسئولیت‌های افراد حقیقی حامی دخیل در حوزه تروریسم با تأکید بر مسئولین عالی‌رتبه سیاسی پرداخته است.

## مبانی نظری پژوهش (جنگ نیابتی در نظریه نئورئالیسم):

جنگ واسطه‌ای یا جنگ وکالتی یا نیابتی<sup>۱</sup>، وضعیتی است که در آن قدرت‌های درگیر به جنگ نیابتی جای اینکه مستقیماً وارد جنگ با یکدیگر شوند با حمایت‌های مالی، تسلیحاتی و تبلیغاتی از کشورها یا گروه‌های مسلح دیگری که با قدرت مقابل یا متحدان آن در جنگند، تسلیحاتی و تبلیغاتی از کشورها یا گروه‌های مسلح<sup>۲</sup> دیگری که با قدرت مقابل یا متحدان آن در جنگند، سعی در تضعیف آن قدرت یا فشار بر آن می‌نمایند. در بسیاری از موارد به علت هزینه‌های سیاسی<sup>۳</sup>، اقتصادی و انسانی بالایی که برای هر دو طرف وجود دارد از این‌رو طرفین تالش می‌کنند که بدون وارد شدن به جنگ تمام‌عیار از طریق حمایت از گروه‌ها و دولت‌های ثالث به‌طرف مقابل ضربه بزنند کشورها به‌طور فزاینده‌ای به‌جای درگیری مستقیم

---

1. Proxy War

2. Armed Groups

3. Political Costs

نظامی، جهت رسیدن به اهداف نظامی یا شبه‌نظامی خود از گروه‌های نیابتی استفاده نمودند. الومن معتقد است جهت شناخت جنگ‌های نیابتی باید رئالیسم در چارچوب پارادایم امروزی در نظام بین‌الملل و نیز هزینه‌های زیاد دخالت مستقیم نظامی را درک نمود.<sup>۱</sup> در قرن اخیر، جنگ نیابتی به یک متغیر مهم در شکل دادن به نتیجه استراتژیک مطمئن از یک درگیری از طریق یک تعامل غیرمستقیم تبدیل شده است. تاریخ پر از درگیری‌های متعدد جنگ نیابتی است که در آن دولت‌ها بدون آنکه سربازان، منابع و امور مالی خود را مورد استفاده قرار دهند به اهداف استراتژیک خود می‌رسند. اگرچه در روابط بین‌الملل و مطالعات امنیتی در مورد جنگ‌های معاصر (نیابتی) یک خلأ در تجزیه و تحلیل جنگ نیابتی وجود دارد.<sup>۲</sup> آمریکا جنگ نیابتی را از طریق مسلح کردن گروه‌های جهادی که بعدها نام القاعده و طالبان به خود گرفتند راه‌اندازی کرد. در دوران جنگ سرد<sup>۳</sup>، جنگ عراق علیه ایران تنها جنگی بود که صدام به نیابت از هر دو ابرقدرت و باهدف مهار حرکت انقلاب اسلامی بر ایران تحمیل کرد. درواقع استراتژی جنگ نیابتی واشنگتن<sup>۴</sup> رهبری یک جنگ منطقه‌ای<sup>۵</sup> گسترده‌تر با تحریک ترکیه عربستان سعودی و همچنین اسرائیل است. از علل اتخاذ چنین استراتژی می‌توان گفت: دوری از منازعات مستقیم و مدیریت از راه دور یکی از مسائلی که آمریکایی‌ها با آن در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا<sup>۶</sup> مواجه هستند، گسترش نفرت مردم منطقه از سیاست‌های این کشور و عدم اقبال از رویکردی است که آمریکایی‌ها در این منطقه اتخاذ کرده‌اند.<sup>۷</sup> این همان چیزی است که آمریکایی‌ها در چند سال اخیر، تمرکز فراوانی روی آن داشته‌اند. آخرین جلوه آن نیز در سخنرانی رئیس‌جمهور آمریکا در تاریخ ۲۸ می ۲۰۱۴ (۷ خرداد ۱۳۹۳) در

1. See: Loveman, Chris (2002) "Assessing the Phenomenon of Proxy Intervetion", Conflict and Secur -ity & Development, Vol. 2, No.3.p.p 3336

2. Tomar, Sanjiv (2014) "Proxy Warfare", Journal of Defence Studies, Vol. 8, No. 2, AprilJune. p 42

3. Cold War Era

4. Washington Proxy War Strategy

5. Regional war

6. West Asia and North Africa

۷. آمریکا همچنین باید مناسباتش با شرکای امنیتی منطقه‌ای همچون عربستان سعودی را بازسنجی و از پایه دگرگون کند و حمایتش را به پایان دخالت‌های نیابتی، ورود به دیپلماسی سازنده منطقه‌ای و پرداختن به مسائل حقوق بشری در خانه، مشروط کند. هرچه هم که سرمایه‌گذاری در دیپلماسی و کمک اقتصادی زیاد باشد، باز هم از رویکرد کنونی آمریکا در خاورمیانه کم هزینه‌تر و موثرتر است. به قلم الکساندرا اشتارک (ALEXANDRA STARK)، پژوهشگر ارشد در اندیشکده آمریکای نوین منبع: فارین پالسی:

دانشکده نظامی وستپوینت<sup>۱</sup> در ایالت نیویورک، مشهود است. در واقع سخنرانی اوباما در وستپوینت، مرامنامه استراتژی نظامی این کشور محسوب می‌شود. اوباما در بخشی از سخنان خود در خصوص دو رویکردی که در آمریکا در مورد مداخله نظامی<sup>۲</sup> و عدم مداخله نظامی<sup>۳</sup> وجود دارد، موضعی غیر از این دو گرفت و با تأکید بر اینکه شرایط کنونی، رویکردی متفاوت را می‌طلبد، بیان داشت: هیچ‌یک از دو دیدگاه به‌طور کامل مطابق با لحظه کنونی نیست که ما در آن قرار داریم. ما باید ابزارهای خود را گسترده کنیم تا شامل دیپلماسی و تحریم و انزوا بشود. باید به قانون بین‌الملل متوسل شویم و اگر منصفانه و کارآمد و ضروری بود، اقدام نظامی چندجانبه بکنیم. در چنین شرایطی، ما باید با دیگران کارکنیم، چون اقدام جمعی در چنین شرایطی احتمال موفقیت بیشتری دارد و پایداری اثر آن بیشتر خواهد بود. آمریکا نمی‌خواهد مداخله کند و قصد دارد هدف‌های خویش را به دست بازیگران منطقه‌ای<sup>۴</sup> محقق سازد. حتی برخی اندیشمندان نیز بدین امر اشاره کرده‌اند از جمله یکی از اندیشمندان غربی بنام باری بوزان معتقد است که هر منطقه جغرافیایی باید نظام امنیتی منطقه‌ای خاص خود را داشته باشد چراکه این نظام تابع ویژگی منحصر به فرد اعضای آن منطقه است. بوزان معتقد است مقولاتی چون تداخل جریان‌های قومی، ملی، دینی، مذهبی و بین‌المللی، با سرعت و به سهولت، خاورمیانه را نظاره‌گر نزاع‌های خونین ساخته و می‌سازد و حتی فرمول غرب برای حل بحران‌های خاورمیانه، بی‌معنی و حتی تشدیدکننده است. این اولین خصیصه هرگونه تلاش برای ایجاد نظام امنیت منطقه‌ای خاورمیانه بوده که حتی برای مطالعه امنیت منطقه‌ای خاورمیانه نیز می‌تواند نقش پررنگی داشته باشد.<sup>۶</sup> اهداف راهبردی و درازمدت آمریکا که

---

۱. West Point Military Academy

۲. No Military Intervention

۳. Military Intervention

۴. شائل بن افرایم، تحلیلگر اسرائیلی، معتقد است که گروه‌های تروریستی به‌طور کامل، مطابق با منافع، راهبردی و ملی آمریکا عمل می‌کند نگاه کنید به:

– Ben-Ephraim, Shaiel (2014), “Why ISIS is Actually Good for U.S. Strategy in the Region,” [www.academia.edu](http://www.academia.edu), August 26, 2014, retrieved on August 8, 2017.

5. See: U.S military Academy: look at report: U.S. Military Academy (2014) *Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony*, West Point, New York, May 28, see at: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/5/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>

6. See: Buzan, Barry, Waeber, Ole (1998). *Jaap de Wilde, Security: A New Framework for Analysis*, (Boulder, CO: Lynne Rienner).

به‌وسیله حضور سخت‌افزاری و هم از طریق اصلاحات اقتصادی، سیاسی و امنیتی طرح خاورمیانه بزرگ و با بهره‌مندی از منابع نفت و گاز خاورمیانه دنبال می‌شود و در نهایت ادغام خاورمیانه را در نظام اقتصاد سیاسی جهانی دنبال می‌کند، از مهم‌ترین عناصر تأثیرگذار بر روند تحولات نوین در خاورمیانه است.<sup>۱</sup> یکی از راهبردهایی که همیشه سیاست‌های پنهان دولت‌ها<sup>۲</sup> را در سیاست و روابط بین‌المللی هویدا می‌سازد رقابت‌های رقبای انتخاباتی و غیر هم‌طیف (حزب رقیب) است که دولت آمریکا نیز از این امر مستثنا نیست در اوج شعارهای آمریکا در مبارزه با گروه‌های تروریستی تشکیل ائتلاف نمایشی جهت حضور در منطقه خاورمیانه و صدور پس از صدور قطعنامه‌های مکرر شورای امنیت سازمان ملل دقیقاً در ۲۳ ژانویه ۲۰۱۷ نماینده دمکرات به دولت آمریکا چنین تذکر می‌دهد. آیا این جدا از مباحث سیاسی اماره‌ی قوی مبنی بر حمایت پنهان مالی دولت وقت جمهوری‌خواه به رهبری ترامپ نیست که مسئولیتش در قبال حمایت از اقدامات تروریستی به اثبات برسد.<sup>۳</sup> دلایل این نویسنده در توضیح جنگ داخلی سوریه، همانند دلایل در ارتباط با اهداف ایالات متحده آمریکا در رابطه با جنگ داخلی در مجموع، راپاپورت معتقد است که مهم‌ترین و اصلی‌ترین شکل‌گیری و تداوم جنگ داخلی سوریه از ژانویه ۲۰۱۱

1. See: Chossudovsky, Michel (2016) *The Syria Proxy War against the Islamic State (ISIS) Has Reached its Climax Military Escalation, Towards a US-NATO Sponsored Ground Invasion?* Global Research, February 12.

۲. برخی چهره‌های سرشناس در ایالات متحده آمریکا دهه‌ها است در خصوص وجود یک دولت پنهان ابراز نگرانی کرده‌اند، دولتی که فارغ از این که کدام حزب نهادهای دموکراتیک کشور را در اختیار داشته باشد، بر سیاست‌گذاری عمومی اعمال نفوذ کرده و آن را کنترل می‌کند. نگاه کنید به:

– Priest, Dana; Arkin, William M. (2011). *Top Secret America: The Rise of the New American Security State*. Little, Brown and Company. Lay summary – *The Quiet Coup: No, Not Egypt*. Here. (July 9, 2013 and Lofgren, Mike (2016). *The Deep State: The Fall of the Constitution and the Rise of a Shadow Government*. Viking.. Lay summary – *Controlled by shadow government: Mike Lofgren reveals how top U.S. officials are at the mercy of the "deep state"* (January 6, 2016).and ....

۳. «گاریکاری چنگو» محقق دانشگاه‌هاروارد که در ۸ مارس ۲۰۱۹ منتشر شد، صراحتاً اعلام کرد که سازمان‌های و گروه‌های تروریستی در منطقه همانند «القاعده» و «گروه‌های تروریستی (جبهه النصره، داعش، الاحرار الشام و...)» ساخته دست آمریکا هستند. نک به:

– Chengu, Garikai (2019). " *America Created Al-Qaeda and the ISIS Terror Group*". The Centre for Research on Globalization.

تا به امروز، سیاست‌های آمریکا در منطقه<sup>۱</sup> که مهم‌ترین و اصلی‌ترین شکل‌گیری و تداوم جنگ داخلی سوریه از ژانویه ۲۰۱۱ تا به امروز، سیاست‌های آمریکا در منطقه به‌طور کلی و در سوریه به‌طور خاص است. تأمین و تضمین منافع<sup>۲</sup> و امنیت رژیم صهیونیستی، از مهم‌ترین اهداف راهبردی آمریکا در خاورمیانه است.<sup>۳</sup> مایکل تی. فلین، رئیس سابق آژانس اطلاعات دفاعی پنتاگون در کتاب خاطرات خود تأیید می‌کند که مقامات کاخ سفید برای حمایت از شبه‌نظامیان وابسته به القاعده در سوریه «تصمیم مشتاقانه» گرفتند، فلین در یک گفتگوی تلویزیونی با شبکه الجزیره نیز اعلام کرد که رشد گروه‌های تروریستی نتیجه مستقیم حمایت ایالات متحده از شورشیان سوری بود که هسته مرکزی جنگجویان آن را القاعده عراق تشکیل می‌دادند.<sup>۴</sup>

### یافته‌های پژوهش

#### دعوت میزبان، حضور مستشاری:

به گزارش خبرگزاری رسمی روسیه «ولادیمیر پوتین» رئیس‌جمهور روسیه به فاصله کمتر از ۲۴ ساعت مانده به سخنرانی در هفتادمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد اعلام کرده است که کمک‌های این کشور به سوریه به شکل تأمین تسلیحات به دولت سوریه، آموزش‌های نظامی و نیز ارائه کمک‌های بشردوستانه به مردم این کشور بوده و از آنجایی که کمک‌های مذکور به درخواست دولت قانونی و مشروع این کشور انجام شده است، موضوع حمایت‌ها از سوریه در راستای مبارزه با گروه تروریستی داعش<sup>۵</sup> در این کشور بر اساس منشور ملل متحد و در چارچوب قوانین بین‌المللی محسوب می‌شود. سخنان پوتین ناظر به قطعنامه شماره ۳۳۱۴ موسوم به «تعریف تجاوز<sup>۶</sup>»، مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۷۴ است که بر اساس آن روسیه با درخواست دولت قانونی سوریه به ارسال کمک‌های تسلیحاتی

---

۱. US Policies in the Region

۲. Securing and Guaranteeing Benefits

۳. Ibid

۴. Rappoport, Jon. (2013) The Top Real Reasonsto go to War in Syria, Info Wars, September, available at: <http://www.infowars.com/the-top-9-real-reasons-to-go-to-war-in-syria>

۵. ISIL Terrorist Group

۶. Definition of Rape

و مشاوره نظامی به سوریه مبادرت نموده است.<sup>۱</sup> بالبتع همین شرایط برای دولت ایران نیز برقرار بوده است؛ پس حضور مستشاران ایرانی نیز بالتبع چون که به دعوت دول میزبان کشورهای میزبان ترویرسم بوده است دارای محمل قانونی از منظر حقوق بین‌الملل است. از منظر آموزه‌های حقوق بین‌المللی که اتفاقاً توجیه‌کننده قانونی حضور نظامیان مستشار ایرانی نیز می‌باشد باید گفت: در طول سالیان متمادی، کوشش دولت‌ها در جامعه بین‌المللی در حوزه‌هایی مانند منع توسل به جنگ و تعریف تجاوز در کنفرانس خلع سلاح<sup>۲</sup> (فوریه ۱۹۳۲) یا طرح ۱۴ نوامبر ۱۹۳۲ فرانسه در این رابطه به دلیل اختلاف‌نظرها درباره مصادیق برخی تعاریف از قبیل تعریف تجاوز بی‌نتیجه ماند تا اینکه در نهایت برای تسهیل این تعریف، متن تلفیقی جامعی تهیه شد که همه اختلاف و اتفاق‌نظرهای سه طرح ارائه‌شده به سازمان ملل را مفصل و با جزئیات در خود داشت. متن تلفیقی از سال ۱۹۷۰ مبنای کار کمیته ویژه‌ای قرار گرفت و پس از نزدیک کردن نقطه‌نظرهای مختلف به‌صورت قطعنامه شماره ۳۳۱۴ در تاریخ ۱۴ دسامبر ۱۹۷۴ از تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد گذشت در مواد (۱) و (۲) چنین آمده است: تجاوز عبارت است از بکار بردن نیروی مسلح توسط یک کشور علیه حاکمیت تمامیت سرزمینی یا استقلال سیاسی کشور دیگر و یا به هر طریق که با منشور ملل متحد آن چنانکه در این تعریف آمده است تباین داشته باشد. هرگاه کشوری در استفاده از نیروی مسلح برخلاف منشور پیش‌قدم شود، این عمل تجاوز به شمار می‌آید. (اصل پیش‌دستی). پس حضور مستشاران نظامی ایران و روسیه طبق این اصول با استفاده از مفهوم مخالف و صراحت قطعنامه کاملاً قانونی و بنا به دعوت کشورهای میزبان بوده است. حضور نظامی ایران را به ادبیات دیگر می‌توان چنین توجیه نمود طبق بخشی از ماده ۳ قطعنامه تعریف تجاوز مصوب ۱۹۷۴ مجمع عمومی سازمان ملل، استفاده یک کشور از نیروهای مسلح خود در قلمرو کشور هم‌پیمان در صورتی که ناقص پیمان مذکور باشد و ادامه حضور نیروهای یک کشور در سرزمین کشور دیگر پس از انقضای مدت پیمان مذکور از مصادیق تجاوز محسوب می‌شود.<sup>۳</sup> از مفهوم مخالف مقرردهی مذکور چنین برمی‌آید. استفاده یک کشور از نیروهای مسلح خود در قلمرو کشور هم‌پیمان اگر ناقص پیمان مذکور نباشد تجاوز محسوب نمی‌شود. دومین نکته در این رابطه این است که طبق ماده ۲۰ طرح مصونیت دولت‌ها تحت عنوان رضایت به‌عنوان یکی از موجبات زایل‌کننده وصف شده است. طبق ماده ۲۶ همان پیمان، موجبات زایل‌کننده وصف متخلفان عمل نمی‌تواند نقض تعهدات دولت به‌موجب یک قاعده آمره

1. <https://www.mehrnews.com/news/2926695>

2. Disarmament Conference

۳. برگرفته از: دادخواست طرح دعوی مسئولیت مدنی علیه اشخاص حقیقی و حقوقی منتسب به دولت آمریکا، شعبه دادگاه ویژه قوه قضاییه در روابط بین‌الملل (شعبه ۵۵ دادگاه مجتمع قضایی شهید بهشتی تهران)، ص ۱۹ و به بعد

حقوق بین‌الملل آن را توجیه کند و یا عذری برای آن باشد کمیسیون حقوق بین‌الملل در تفسیر ماده مذکور چنین اعلام می‌کند. ممکن است در اعمال برخی از قواعد آمره رضایت یک دولت خاص اهمیت یابد. به‌عنوان مثال، ممکن است دولتی به‌گونه‌ای معتبر به حضور نیروهای نظامی خارجی در قلمرو خود، برای انجام هدفی قانونی رضایت دهد. تعیین اینکه تحت چه شرایطی به این امر رضایت داده‌شده است تابع دیگر قواعد حقوق بین‌الملل است و نه قواعد ثانویه مسئولیت دولت<sup>۱</sup> است به استناد دفاع ضرورت مقرر در ماده ۲۶ طرح مواد راجع به مسئولیت‌ها دولت‌ها در خصوص موازین زایل کننده حق توسل به‌زور علیه گروه‌های تروریستی در قلمرو دولت ناتوان مجاز است به نظر ایشان دولت ناتوان که قادر به کنترل فعالیت‌های تروریستی در سرزمین خود نیستند و اقدامات تروریستی خطری جدی و قریب‌الوقوع برای منفعت اساسی دولت یا دولت‌های دیگر ایجاد می‌کند مداخله خارجی<sup>۲</sup> مجاز است. دول میزبان گروه‌های تروریستی هرچند دولی ناتوان‌اند اما نمی‌توانند قلمرو خود را مکانی برای اقدامات خلاف و مجرمانه حقوق بین‌الملل از جمله اقدامات تروریستی علیه دولت‌های خارجی کنند، اقداماتی از جمله برنامه‌ریزی و انواع کمک‌ها و عملیات به‌منظور براندازی حکومت قانونی دولت‌های خارجی یا حمله نظامی به دولت خارجی باشد. پس حضور کشورهای همسایه که منافعشان به خطر افتاده است به دعوت دولت قانونی نیز بوده است به‌نوعی دفاع مشروع نیز محسوب شده و کاملاً منطبق با قواعد حقوق بین‌الملل است. اگر حتی میدان مبارزه با تروریسم در سوریه و عراق را به‌نوعی در حوزه مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی تقسیم‌بندی نماییم از منظر آموزه‌های حقوق عرفی باید گفت: مبنای مشروعیت مداخله، به نفع دولت مرکزی و مبتنی بر رضایت در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی حقوق عرفی است که بر اساس یک قاعده عرفی کمک به حکومت مشروع و قانونی یک سرزمین متعاقب رضایت این حکومت مجاز (دولت و حکمرانی قانونی) در آن سرزمین دارد<sup>۳</sup>. مجمع عمومی در قطعنامه ۲۱۳۱ سال ۱۹۶۵ با عنوان «اعلامیه غیرقابل قبول بودن مداخله در امور داخلی دولت‌ها و حمایت از استقلال و حاکمیت آن‌ها» مداخله دولت خارجی «با رضایت دولت میزبان» را به‌طور ضمنی مشروع می‌داند<sup>۴</sup>.

---

1. Secondary Rules of Government Responsibility

2. Foreign Intervention

3. See: Lieblich, Eliav, "Intervention And Consent: Consensual Forcible Interventions In Internal Armed Conflicts As International Agreements", Boston University International Law Journal, Vol. 29: 337, 2011.

4. See: United Nations General Assembly Resolution 2131 (XX) Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty 1965.

### حضور مستشاری و علل توجیهی ایران:

در حالی که خیزش‌های مردمی در خاورمیانه کشورهای عربی را یکی پس از دیگری درمی‌نوردید، موضوع روابط سوریه و ایران تحت تأثیر این انقلاب‌ها رنگ و بوی تازه‌ای به خود گرفت. در روزهای پایانی سال ۲۰۱۰ رهبران کشورهای تونس، لیبی، یمن یکی پس از دیگری سقوط کردند. پس‌لرزه‌های این اعتراضات در ۲۶ ژانویه سال ۲۰۱۱ سوریه را نیز در بر گرفت و این کشور برخلاف دیگر کشورهای مذکور، نه از سوی قاطبه مردم بلکه در نتیجه عوامل بیرونی موردتهاجم واقع شد: آمریکا، اسرائیل، ترکیه، عربستان و برخی کشورهای عربی متحد با ریاض است. در این میان برخی از نیروهای داخلی مخالف بشار اسد نیز حضور داشتند. در این شرایط جمهوری اسلامی ایران به دلایل مختلفی و در پی درخواست رسمی دولت سوریه، به کمک متحد خود شتافت که در مرحله اول حضور مستشاری و سپس شکل حضور نظامی پیدا کرد. درباره وضعیت سوریه دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت روسیه با دعوت دولت مرکزی علیه گروه‌های شورشی، از جمله داعش، مداخله نظامی کرده‌اند.<sup>۱</sup>

### امنیت مرزهای ایران:

رهبران نظام جمهوری اسلامی ایران و در رأس آن‌ها رهبر معظم انقلاب همواره تأکید کرده‌اند ایران در سوریه اهداف راهبردی است و اگر ما در این کشور با دشمن مبارزه نکنیم بایستی در همدان و کرمانشاه با تروریست‌ها بجنگیم. این سخن برمبنای بررسی اهداف آمریکا و اسرائیل بیان شده است. در چارچوب سیاست خارجی واقع‌گرایی، برحسب میزان تهدید قدرت‌های خارجی، دو حلقه امنیتی فوری و غیر فوری برای هر کشور تعریف می‌شود. در این خصوص حلقه امنیتی فوری ایران شامل کشورهای هم‌جوار یعنی عراق، ترکیه، پاکستان، افغانستان و دولت‌های حاشیه جنوبی خلیج فارس می‌شود که میزان تهدید<sup>۲</sup> از این مناطق در سطح بالایی قرار دارد. حلقه امنیتی غیرفوری هم دربرگیرنده کشورهای سوریه، لبنان و فلسطین می‌شود که امکان بروز تهدید از جانب آن‌ها دورتر است؛ اما با توجه به ریشه‌های بحرانی که سوریه را دربرگرفت، نمی‌توان این کشور را همچنان طبق تعریف سنتی، در زمره کشورهای حلقه امنیتی غیرفوری<sup>۳</sup> قرار داد. طبق برنامه‌ریزی آمریکا و طرح خاورمیانه بزرگ، تجزیه کشورهای خاورمیانه در دستور کار واشنگتن و تل‌آویو قرار دارد. آن‌ها امیدوار بودند تا با ایجاد آشوب در سوریه و سقوط دولت این کشور، زمینه تجزیه آن را فراهم سازند. سپس همین اتفاق را در عراق پیگیری و

1 <http://www.aljazeera.com/news/2015/9/russian-carries-air-strikessyria>

150930133155190html

2. Threat Rate

3. Non-Immediate Security Loop

در نهایت به ایران برسند. در این خصوص نزدیک شدن گروه‌های تروریستی به مرزهای ایران و تشدید نامنی در غرب می‌توانست با افزایش فشارهای از مرزهای شرقی همراه شود و در این شرایط احتمالاً نفوذ، عوامل تروریستی به داخل کشور بسیار بالا بود. لذا از بین بردن داعش، جبهه النصره و دیگر گروهک‌های تکفیری و تروریستی در محل پیدایش آن‌ها یعنی سوریه و مناطق غربی عراق، امکان تحقق چنین سناریویی را به صفر می‌رساند. براین اساس سوریه، عمق استراتژیک ایران محسوب می‌شود.

### حفظ محور مقاومت:

یکی از مهم‌ترین پیامدهای بحران سوریه تضعیف محور مقاومت خواهد بود. با توجه به اینکه سوریه در خط مقدم مقابله با اسرائیل است، راهبرد امنیتی ایران ایجاب می‌کند که از کشورهایی که در خط مقدم مقابله با اسرائیل هستند حمایت کند. ضمن آنکه سوریه یک بازیگر کلیدی در رقابت بین ایران و آمریکا در شرق مدیترانه است. سوریه در امتداد مرزهای شمالی اسرائیل قرار دارد و همین مسئله می‌تواند به‌خوبی توضیح دهد که چرا آمریکا در تلاش است که نقش دیرپای سوریه به‌عنوان دروازه ورود ایران به شرق مدیترانه را تغییر جهت یا تنزل دهد. ایران دمشق را خاک‌ریز نخست جبهه مقاومت اسلامی قلمداد می‌کند که در غیاب آن احتمال تضعیف گروه‌های مقاومت وجود دارد.

### حفظ موازنه قدرت در منطقه:

از شروع بحران سوریه، این کشور به میدان زورآزمایی قدرت‌های منطقه‌ای تبدیل شده است. بیشترین فشارها در ابتدای بحران، از طرف عربستان و ترکیه اعمال می‌شد. این کشورها درصدد بودند تا با حمایت مالی و تسلیحاتی از گروه‌های معارض، باعث سقوط اسد شوند و راه را برای یکه‌تازی آن‌ها در خاورمیانه هموار سازند. این در حالی بود که سقوط دولت سوریه، منجر به از دست رفتن یک متحد در منطقه برای ایران می‌شود و از طرفی وزنه محور مقاومت سبک می‌گردد که وقوع این اتفاق در جهت انتفاع اسرائیل بود<sup>۱</sup>. اتصال استراتژیک ایران به منطقه مدیترانه و خاور نزدیک را داشته است. این کشور می‌تواند از طریق بنادر در ساحل مدیترانه، مسیر بسیار مهمی برای صادرات نفت و گاز ایران به اروپا باشد<sup>۲</sup>.

۱. با دخل و تصرف و برداشت آزاد: مرادی، جهانپخش (۱۳۹۸)؛ بررسی علل حضور مستشاری ایران در سوریه؛

فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال شانزدهم، شماره سوم، زمستان، صص ۱-۲۱.

۲. با دخل و تصرف و برداشت آزاد، پیشین.

### قوانین موضوعه ملی و بین‌المللی:

نظر به لزوم جبران خسارت مادی و معنوی در نتیجه ناشی از حمایت مادی، معنوی، لجستیکی و اطلاعاتی و عملیاتی حامیان در قالب اقدامات گروه‌های تروریستی همانند (داعش، جبهه النصره و...) از منظر قوانین داخلی: از باب قانون مسئولیت مدنی و قاعده لاضرر و لاضرار و قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی مصوب ۱۳۹۱ و قانون الزام دولت به پیگیری جبران خسارت ناشی از اقدامات و جنایات آمریکا علیه ایران و اتباع ایران مصوب ۱۳۹۵ و قانون اقدام متناسب و متقابل دولت جمهوری اسلامی در اجرای برجام مصوب ۱۳۹۴ و قانون تشدید مقابله با اقدامات تروریستی دولت آمریکا مصوب ۱۳۶۸ و قانون مقابله با نقض حقوق بشر و اقدامات ماجراجویانه مصوب ۱۳۹۶ و دیگر قوانین موضوعه در این باب و همچنین از منظر قواعد آمر و عرفی حقوق بین‌المللی: از باب نقض و عدم رعایت قواعد آمر حقوق بین‌الملل (به استناد طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها)<sup>۱</sup> مصوب اوت ۲۰۰۱ کمیسیون حقوق بین‌الملل در قالب مصادیق نقض تعهدات بین‌المللی متناسب به حامیان تروریسم از طریق حمایت از گروه‌های تروریستی همانند زیان‌های بین‌المللی دولت در روابط بین‌الملل مذکور از طریق لشکرکشی به خاورمیانه (حضور مستقیم به بهانه‌های واهی) و حمایت از گروه‌های تروریستی که به صورت جنگ‌های نیابتی در منطقه خاورمیانه که منجر به کشته شدن نظامیان ایران شده است، خسارات جانی و بدنی ناشی از مرگ مستشاران نظامی ایران که به صراحت طرح مسئولیت بین‌المللی دولت سال این حق جبران خسارت فرد را تأیید کرده است، همچنین به استناد نقض فاحش حقوق بشردوستانه معاهدات چهارگانه ژنو که اگر در باب مسئولیت حمایت از گروه‌های تروریستی (حمایت از تروریسم در مخاصمات بین‌المللی غیردولتی) مسئولیت حامیان را بپذیریم؛ همانند مسئولیت آمریکا در قالب تعهد به جبران از نقض ماده (۳) مشترک چهار کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو یا نقض فاحش مقررات پروتکل الحاقی<sup>۲</sup> به ماده (۲) مصوب ۱۹۷۷ ناشی می‌شود و همچنین به استناد قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره اصول و رهنمودهای حق دادخواهی برای قربانیان موارد نقض فاحش حقوق بشر بین‌المللی و نقض شدید حقوق بین‌الملل بشردوستانه<sup>۳</sup> حق دادخواهی را به رسمیت شناخته است.<sup>۴</sup> (از طریق نقض فاحش قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد توسط دولت ایالات متحده آمریکا در قالب حمایت تمام‌قد از این گروه در باب تروریستی دانستن گروه‌های تروریستی و خطر آن برای صلح و امنیت جهانی). بالاخره نقض فاحش حقوق بین‌الملل توسط

1. International Responsibility Plan of Governments

2. Gross violation of the provisions of the Additional Protocol

3. International Humanitarian Law

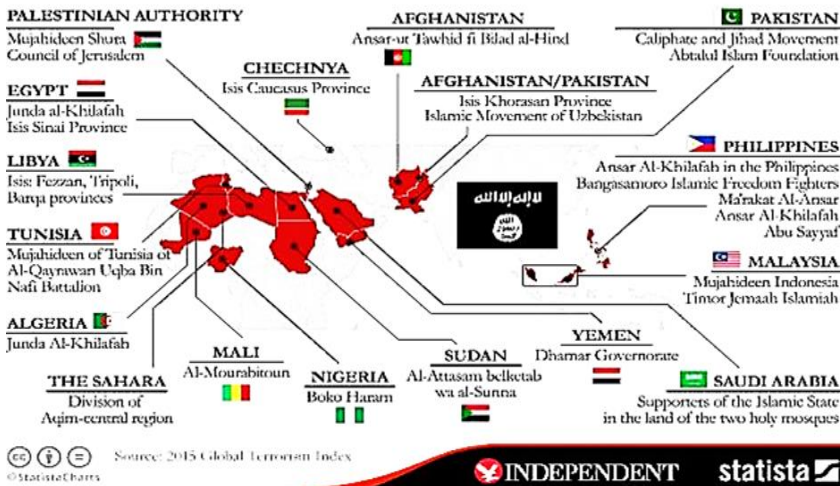
۴. دادخواست طرح دعوی مسئولیت مدنی، پیشین ص ۱۹ و به بعد.

دولت آمریکا در عدم رعایت قواعد کنوانسیون عدم مقابله با تأمین مالی تروریسم<sup>۱</sup> مصوب ۷ اکتبر سال ۱۹۹۹ که با حمایت مالی از گروه‌های تروریستی توسط دولت آمریکا نقض گردید. در خصوص قوانین صلاحیتی<sup>۲</sup> که دادگاه‌های ایران می‌توان به موارد ذیل مختصراً اشاره کرد از جمله می‌توان به صراحت بند الف و ب تبصره ماده (۱) و مواد (۵) و (۶) قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی استناد کرد که در آن قانون‌گذار به صراحت احراز مسئولیت مدنی دول خارجی ناشی از خسارات اقدامات و فعالیت ایشان در جهت مغایرت با حقوق بین‌الملل که منجر به خواست اتباع ایرانی گردد که دقیقاً مصداق اقدامات دولت ایالات متحده در حمایت غیرمتمتعز و خلاف حقوق بین‌الملل فلذا اقدامات تروریستی گروه‌های تروریستی در منطقه است یا با دقت در نص صریح بند (ب) قانون فوق‌الذکر به صراحت هرگونه تشویق و حمایت از گروه‌های تروریستی علیه منافع ایران که منجر به صدمات به اتباع گردد را به مراجع ذی‌صلاح حقوق بین‌المللی نیز برای دولت جمهوری اسلامی محفوظ است و اینجاست که دقیقاً در این بند نیز مسئولیت دولت واشنگتن در حمایت از گروه‌های تروریستی از منظر قوانین موضوعه محرز و مسلم می‌شود؛ پیگیری حقوق حقه اولیاء دم مستشاران ایرانی کشته‌شده در میدان تروریستی مذکور از وظایف دولت است. در ادامه استناد به قانون فوق‌الذکر در مواد (۴) و (۵) و (۶) و بندهای اول و دوم ذیل آن صدور حکم محکومیت از محضران مورد استعنا است. هرچند می‌توان به ماده (۴) و (۱۰) قانون الزام دولت به پیگیری جبران خسارت ناشی از اقدامات و جنایات آمریکا علیه ایران و اتباع ایرانی مصوب ۱۳۹۵ نیز اشاره کرد که در آن مقنن به صراحت تمام خسارات مادی و معنوی نسبت به کشته شدن و دیگر اقدامات که مربوط به نقش‌آفرینی دولت ایالات متحده بود که موجب خسارات مادی و معنوی به اتباع ایرانی و النهایه دولت جمهوری اسلامی شده است را قابل پیگیری قانونی دانسته است. مضاف بر این از منظر ظرفیت قانونی پیگیری خسارات مادی و معنوی<sup>۳</sup> ناشی از عملکرد دولت آمریکا و رهبران آن در قبال کشته‌شدگان می‌توان به دیگر قوانین موضوعه نیز اشاره مختصر داشت من جمله ماده واحده قانون تشدید مقابله با اقدامات تروریستی دولت آمریکا مصوب ۱۳۹۶ که به صراحت سیاست‌های خصمانه آمریکا در قبال ایران در منطقه می‌پردازد نیز می‌توان اشاره کرد. احراز مسئولیت حامیان تروریسم از باب نقض روح حاکم بر قطعنامه سازمان ملل متحد از سوی دولت ایالات متحده آمریکا و کنوانسیون مبارزه با تروریسم و همچنین نقض کنوانسیون‌های مخصصات بین‌المللی حقوق بشر دوستانه<sup>۴</sup> چهارگانه ژنو از طریق حمایت از تروریسم علیه غیرنظامیان همچنین دولت آمریکا با اقدامات پیدا و پنهان در حمایت‌های (مادی، معنوی، اطلاعاتی،

1. Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism
2. Rules of Competence
3. Pursuit of Material and Moral Damages
4. Violation of International Conventions on Humanitarian Law

عملیاتی و لجستیکی) از گروه‌های تروریستی در منطقه خاورمیانه<sup>۱</sup> عملاً خلاف روح حاکم بر رویه سازمان ملل و شورای امنیت عمل کرده<sup>۲</sup> در نتیجه باید بگوییم دولت آمریکا شخصاً بزرگ‌ترین نقض‌کننده؛ قطعنامه‌های ۲۰۴۲ (سال ۲۰۱۲)، (۲۰۱۴)، (۲۰۱۴)، ۲۱۷۸، (۲۰۱۴)، ۲۱۹۱، (۲۰۱۴)، ۲۱۹۹، (۲۰۱۵)، ۲۲۳۵ (۲۰۱۵)، ۲۲۴۹ (۲۰۱۵) و... شورای امنیت و سازمان ملل متحد در باب تروریسم است همین امر باعث می‌شود نه تنها صلح منطقه‌ای بلکه در نظام بین‌الملل به خاطر یک‌جانبه‌گرایی به خطر بیفتد. این در حالی است که طبق گزارش‌های رسانه‌های غربی از جمله (ایندیپندنت) بیش از ۴۲ کشور از داعش حمایت می‌کردند<sup>۳</sup>. برخلاف ادعای شورای امنیت سازمان ملل متحد علیرغم محکومیت جهانی گروه‌های تروریستی در محتوای قطعنامه ۲۱۷۰ به‌وضوح نشان می‌دهد که شماری از دولت‌ها و افراد مستقیماً و یا به‌طور غیرمستقیم با آن‌ها همکاری می‌کردند<sup>۴</sup>:

### Over 40 militant groups have pledged allegiance to Isis



#### 1. Terrorist Groups in the Middle East

۲. دادخواست طرح دعوی مسئولیت مدنی پیشین، صص ۲۵ و به بعد

۳. <https://sedayiran.com/fa/news/92880>

۴. FATF (2015), Financing of the terrorist organization Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL), FATF, look at [new:www.fatfgafi.org/topics/methodsandtrends/documents/financing-of-terroristorganisation-isil.html](http://www.fatfgafi.org/topics/methodsandtrends/documents/financing-of-terroristorganisation-isil.html)

### حمایت مقدمه احراز مسئولیت حقوقی:

دونالد ترامپ نامزد انتخابات ریاست جمهوری آمریکا ۲۰۱۶ و رئیس‌جمهوری قبلی دولت ایالات متحده در زمان کارزار انتخاباتی باخانم هیلاری کلینتون رقیب دمکرات خود به‌صراحت اذعان کرده است، در زمان بوش و باراک اوباما خلاءهایی را شکل دادیم که به تروریست‌ها فرصت رشد و توسعه دادیم<sup>۱</sup>، وی در ادامه هیلاری کلینتون وزیر خارجه دولت اوباما ما را به خاطر ظهور گروه‌های تروریستی مورد سرزنش قرارداد و گفت: سیاست خارجی اوباما و کلینتون موجب ظهور گروه‌های تروریستی شده است و غرب آسیا را بی‌ثبات کرد<sup>۲</sup>. ایالات متحده با ارائه حمایت‌های نظامی، مالی و دیپلماتیک به تروریست‌ها، کمک می‌کند که رژیم‌های دیکتاتوری جهان سوم در قدرت باقی بمانند، زیرا در صورت وقوع انقلاب و استقلال یافتن آن کشورها منافع آمریکا تهدید می‌شود<sup>۳</sup>. فرید زکریا دریک گزارش رسمی از سفر ترامپ به عربستان آورده است این سفر و همراهی بدون چون‌وچرای ترامپ با بن سلمان باعث نبردهای بی‌وقفه علیه شیعیان و متحدانش در غرب آسیا شده است و همین امر نیز به بی‌ثباتی منطقه دامن می‌زند<sup>۴</sup>. هرچند دونالد ترامپ رئیس‌جمهور وقت آمریکا در یک بازی تاکتیکی اعلام می‌کرد به حمایت از تروریسم توسط دولت آمریکا پایان داده است: در دو سند استراتژی ترامپ در مبارزه با تروریسم در قبال متحدان ایالات متحده آمده است به دلیل بار سنگینی مبارزه با تروریسم برای آمریکا، آن‌ها دیگر این تعهدات را بدین کیفیت انجام نمی‌دهند و خودداری می‌کنند<sup>۵</sup> و به‌راحتی ذکر کرده است که شرکا باید وارد عرصه

۱. See: Elistowkols and Nolan D.MacAskil's, Full text: Donald Trumps speechon Fighting Terrorism,politico Magazine,August 152016 accessed February 92017 <http://www.politico.com/story/2016/8-donald-trump-terrorism-speech-227025>.
۲. David Jackson iTrump Calls for New approach toanti- Terror Fight.USA Today August 152016 accessed February 92017.[www.usatoday.comy/story/News/pollcs-elections/2016-donald-Trump-Islamic-state-termism-Clinton/88752090](http://www.usatoday.comy/story/News/pollcs-elections/2016-donald-Trump-Islamic-state-termism-Clinton/88752090)
۳. See: George, Alexander (1991). "Western State Terrorism". Routledge. ISBN 978-0415904735 and: Chomsky, Noam (2001). "9-11". Seven Stories Press.
۴. See: Fareed Zakaria, ' how Saudi Arabia played Donald Trump, "Washington post, may 252015 (accessed Jun3, 2017), <https://www.Washingtonpost.com/opinions/global-opinions/Saudi-Arabia-Just-played-Donald-Trump,2017/5/25do932702-418411e7-8c25-44do,ff5a4a8-story.html?UTM>
۵. Charles R. Kbic, "Hilarys huge Liban Disaster" The 6nationnd interest, June 15, 2016! Accessed Jun 28, 2017), <http://natiunalinteret.org/Peature-HilarySmgr-liBYA-DISATE-16600>

شوند و نمی‌توان به راحتی تروریست‌ها را مغلوب کرد و به حیات آن‌ها پایان بخشید.<sup>۱</sup> در منابع رسمی آمده ترامپ خطاب به هیلاری کلینتون وزیر خارجه وقت آمریکا و کاندیدای ریاست جمهوری ۲۰۱۶ چنین می‌گوید شما با حمایت از اپوزیسیون<sup>۲</sup> سوریه موجب ظهور گسترش گروه‌های تروریستی شد که منتصب به القاعده و گروه‌های تروریستی هستند که توانستند با جذب اسلحه و پول سرباز در سوریه از مرز عبور کرده وارد عراق شوند و کنترل برخی مناطق و شهرهای این کشور را به دست بگیرند. گروه‌های تروریستی ادعای دولت اسلامی (خلافت) کرد و در تمام جهان به خصوص عراق، سوریه، اروپا است به جنایات وحشتناکی زدند؛<sup>۳</sup> و ما اجازه داریم گروه‌های تروریستی رشد کرده و شدت بگیرند.<sup>۴</sup> اتاق فکر داخلی سیا، یعنی شورای اطلاعات ملی آمریکا به این نتیجه رسید که از عراق و افغانستان به عنوان زمین تمرینی برای پرورش نسل جدیدی از تروریست‌های جهادی استفاده شده است. طبق اظهارات رابرت‌هاچینگز، رئیس این شورا، آمریکا به آهن‌ربایی برای اقدامات تروریستی بین‌المللی تبدیل شده است.<sup>۵</sup> در گزارش‌های رسمی آمده است به نقل از رویترز در ۲۱ فوریه ۲۰۱۷ کمک‌های نظامی که تحت نظر سیا به شورشیان شمال غربی سوریه می‌رسید تعلیق یافته است و منابع شورشی (تروریستی) به تدریج به کلیدی بود را حمایت خارجی در جنگشان علیه بشار اسد شک کرده‌اند.<sup>۶</sup>

- 
1. Reuters, Trump counter terrorism Allies to Dmore, "the counter Jihad report May 52017 (accessed June 152017) [http://, counter Jihad report. Com/ 2017/55/ Reuters- trump- counter terrorism- strategy- urgesalines to do- more/](http://counterJihadreport.com/2017/55/Reuters-trump-counterterrorism-strategy-urgesalines-to-do-more/)
  2. Support for the Opposition
  3. See: David E Stange: " Donald trump likely to end aid for rebels fighting Syrian government," new York times november112016 (accessed march1/2017) <https://www.nytimes.com/2017/11/12/world/middleeast/Donald-trumpsyria.html?-r=0>
  4. Morello, Carol; Gearan, Anne (24 February 2018). "U.N. Security Council approves 30-day humanitarian cease-fire in Syria". The Washington Post. Retrieved 25 February 2018.-
  5. Thomas E. Ricks, *Fiasco: The American Military adventure in Iraq*. New York: Penguin, 2007. P 430.
  6. Michal R.Gordon and eric Schmitt.trump to arm Syrian kurds even as turkey strongly objects, new York times,may 292017 (accessed june 282017 [https://:www.nytimes.com/ 2017/05/09/us/politics/trump-kurds- Syria-army- html](https://www.nytimes.com/2017/05/09/us/politics/trump-kurds-Syria-army- html)

### اثبات حمایت بر اساس گزارش‌ها و اسناد موجود:

«ویلیام آدم» رئیس وقت آژانس امنیت ملی آمریکا در زمان ریاست جمهوری «رونالد ریگان» در کتاب «هژمونی آمریکا: چگونه از آن استفاده کرد» می‌نویسد؛ هر زمان ما (آمریکا) خود را در درگیری‌های خاورمیانه دخالت دادیم، مستقیم یا غیرمستقیم و آگاهانه یا غیرآگاهانه به بی‌ثباتی، خشونت و تروریسم در آنجا دامن زدیم. ابزارهای سیاست خارجی ما (آمریکا) در خاورمیانه با اهداف ادعایی‌اش در تناقض است. تهاجم ما به افغانستان و عراق، اقدامات ما برای کاهش مقیاس درگیری‌ها در لیبی و سوریه و مداخله ما در یمن فقط و فقط به مشکلات منطقه افزود. این یک اماره بر عملکرد آژانس امنیت ملی آمریکاست؟<sup>۱</sup> نشانه دیگر را می‌توان در بحث جستجو کرد به نقل از شبکه بی‌بی‌سی فارسی نظامیان آمریکایی دو عضو گروه دولت اسلامی «گروه‌های تروریستی را که به شکنجه و بریدن سر زندانیان گروه‌های تروریستی شهرت دارند تحویل گرفته و به نقطه امنی انتقال داده‌اند. رئیس‌جمهوری وقت آمریکا شامگاه گذشته (زمان درج خبر<sup>۲</sup>) نیز تلویحاً به تحویل و انتقال دو نفر از شبه‌نظامیان خطرناک<sup>۳</sup> گروه‌های تروریستی اشاره کرده اما توضیح بیشتری در این مورد نداده بود<sup>۴</sup>. به نقل از خبرگزاری رویترز و خبرگزاری بی‌بی‌سی فارسی؛ صبح پنجشنبه، ۱۸ مهر (۱۰ اکتبر)، دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری وقت آمریکا، در مطلبی در توئیتر خود نوشت: «به خاطر اینکه ممکن است کردها یا ترکیه کنترل را از دست بدهند، ایالات‌متحده پیشاپیش دو شبه‌نظامی عضو گروه‌های تروریستی موسوم به بیتل‌ها را که با بریدن سر در سوریه مرتبط بوده‌اند از آن کشور خارج و به یک محل امن تحت کنترل ایالات‌متحده انتقال داده است. این دو نفر بدترین بدها هستند!» اشاره آقای ترامپ به آغاز حملات ارتش ترکیه به مناطق تحت اختیار کردها در شمال شرق سوریه است<sup>۵</sup>. نشانه دیگری در جهت اثبات این مدعا؛ به مشاهدات میدانی رجوع می‌کنیم؛ یکی از فرماندهان حشد الشعبی از حمایت آمریکا از داعش چنین می‌گوید؛ (جواد الطلباوی) یکی از فرماندهان بسیج مردمی عراق اعلام کرد روز شنبه بالگردهایی که گمان می‌رود متعلق به آمریکا بود در مناطق تحت کنترل گروه تروریستی داعش در تلفر چتر باز و تسلیحات تخلیه کرده‌اند. وی هشدار داد که حضور نیروهای آمریکایی در عراق تهدیدی برای غیرنظامیان این کشور است و جنگ نیروهای عراقی را با تروریست‌های داعش مختل می‌کند. فرمانده الحشد الشعبی؛ آمریکا را به تلاش برای طولانی کردن

1. See: Odom, General William (December, 2007). " American Hegemony: How to Use It, How to Lose It". Proceedings of the American Philosophical Society.

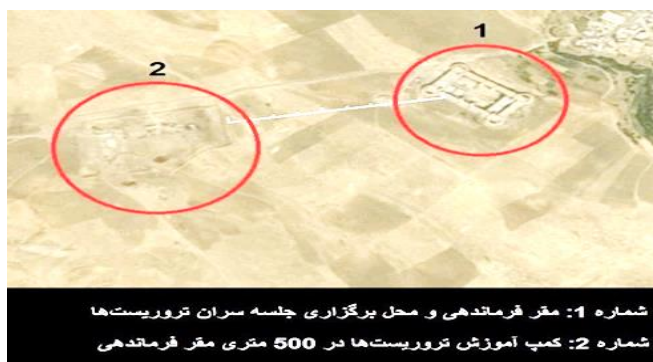
۲. به نقل از شبکه بی بی سی فارسی.

3. Dangerous Militias

4. <https://www.bbc.com/persian/world-49996664>

5. <https://www.bbc.com/persian/world-49996664>

جنگ و درگیری‌ها در عراق متهم کرد و گفت نیروهای آمریکایی تلاش می‌کنند با طولانی کردن جنگ سرکردگان گروه‌های شکست‌خورده آن‌ها را خارج کنند.<sup>۱</sup> دلیل تئوریک اثباتی دیگر را می‌توان در؛ حاکی از آموزش نیروهای تروریستی توسط آمریکا می‌باشد بدین شرح آمده است به نقل از شبکه لبنانی المیادین از ابقای نیروهای آمریکایی پس از گروه‌های تروریستی نیز پرده برداشت. وزارت دفاع روسیه واشنگتن را به تسهیل تحرکات گروه‌های تروریستی متهم کرده و تأکید می‌کند آمریکا به دنبال استفاده از گروه‌های تروریستی در نهادهای مختلف است چیزی که در رابطه با توافق انتقال نیروهای گروه‌های تروریستی از شهر الرقه به سمت دیرالزور مطرح‌شده است این است که آن‌ها به سمت صحرای سوریه و مسیر دیرالزور حرکت می‌کنند به گزارش فاکس نیوز، ارتش آمریکا از طریق هواپیماهای بدون خلبان خود شاهد فرار سرکرده‌های گروه‌های تروریستی از الرقه به شهر «المیادین» نزدیک رود فرات در جنوب دیرالزور است.<sup>۲</sup> جهت ملموس‌تر بودن چنین اقداماتی به تصاویر و عکس‌های هوایی که از این محل اخذ شده است دقت نماییم دقیقاً این همزایی را به نحوی قابل مشاهده خواهد بود:



خبرگزاری بی‌بی‌سی؛ جزئیات توافق محرمانه‌ای را برملا می‌کند که به صدها جنگجوی گروه‌های تروریستی و خانواده‌هایشان اجازه داده است زیر چشمان ائتلاف به رهبری آمریکا و بریتانیا و نیروهای دموکراتیک سوریه از رقه فرار کنند. اعضای گروه‌های تروریستی در کاروانی از رقه گریخته‌اند، شامل بلندپایه‌ترین چهره‌های این گروه و همچنین برخلاف توافق، شامل جنگجویان خارجی گروه‌های تروریستی بوده‌اند که بعد از فرار، در سوریه و حتی در خاک ترکیه پراکنده شده‌اند. به‌عنوان مثال بوفوزی و راننده‌های همراهش قول پرداخت هزاران دلار دستمزد داده شد، اما مأموریت باید مخفی می‌ماند. توافق

۱. <http://fa.abna.cc/6KC1>

۲. [https://parstoday.com/fa/middle\\_east-i69750](https://parstoday.com/fa/middle_east-i69750)

فرار جنگجویان گروه‌های تروریستی از رقه که زمانی مرکز خلافت خود خوانده گروه‌های تروریستی بود را مقام‌های محلی تدارک دیده بودند. این توافق بعد از چهار ماه جنگ به دست آمد، جنگی که رقه را به ویرانه‌ای بدل کرده است که تقریباً هیچ‌کس نمی‌تواند در آن زندگی کند. برای پنهان کردن این توافق تلاش زیادی شده است؛ اما بی‌بی‌سی باده‌ها نفر از کسانی که یا جزو کاروان یا شاهد عبور آن بوده‌اند و همچنین مذاکره‌کنندگان توافق گفتگو کرده است.<sup>۱</sup> سایت‌های مختلف همانند این نمونه بدان اشاره شده است این مسئله است که این نیروهای درنهایت امر با ایالات متحده آمریکا هماهنگی لازم را دارند. به‌عنوان پیاده‌نظام دولت آمریکا عمل می‌کنند مسئولیت نیابتی از سوی واشنگتن دارند این در حالی است که اکثر افکار عمومی و مردم ایالات متحده از برنامه‌های آمریکا در خاورمیانه آگاهی چندانی ندارند همین هماهنگی آمریکا و گروه‌های تروریستی امنیت و صلح جهانی را تهدید می‌کند.<sup>۲</sup> رئیس ستاد مشترک ارتش روسیه، آمریکا را متهم کرد اعضای سابق گروهک تروریستی داعش را در خاک سوریه آموزش می‌دهد. ژنرال والرئ گراسیموف این اتهام را در مصاحبه با یک روزنامه روس بیان کرده است. او گفته آمریکا به تروریست‌های سابق داعش در پایگاه نظامی التنف در مرز سوریه و عراق، آموزش نظامی می‌دهد. این مقام بلندپایه نظامی روسیه گفت آمریکا بدون کسب اجازه از دولت سوریه و به‌طور غیرقانونی، پایگاه نظامی در شمال و جنوب این کشور تأسیس کرده و با اسامی مختلف و جعلی از جمله «ارتش جدید آزاد سوریه»، در حال آموزش نظامی به تروریست‌های داعش است. ژنرال گراسیموف با اشاره به پایگاه نظامی آمریکا در الشدادی سوریه گفت آن‌ها واقعاً در حال آموزش تروریست‌ها هستند و پایگاه‌های نظامی آنان به‌عنوان چاله‌های سیاهی برای فعالیت تروریست‌ها تبدیل شده است.<sup>۳</sup>

### ضمانت‌های اجرایی احکام داخلی آثار خارجی آن:

احکام قضایی از مظاهر حاکمیت هر دولت است و اجرای حکم خارجی در غیر قلمرو آن دولت به‌منزله دخالت در امور کشور دیگر است و اگر به صورتی متقابل انجام پذیرد، این حالت غیرقابل تحمل اعمال

1. [https://www.bbc.com/persian/resources/idt-sh/raqqas\\_dirty\\_secret\\_persian](https://www.bbc.com/persian/resources/idt-sh/raqqas_dirty_secret_persian)

2. look at: <https://www.dewereldmorgen.be/community/dirty-open-secret-us-created-and-supports-isis/>

۳. به نقل از شبکه رویترز:

<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-usa/russia--KZ-accuses-u-s-of-training-former-islamic-state-fighters-in-syria-idUSKBN1EL>

حاکمیت در قلمرو غیر خودش از بین می‌رود و صورت نظم بین‌المللی به خود می‌گیرد، به همین جهت در اولین شرط ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی مصوب سال ۱۳۵۶ تصریح شده است که: «حکم از کشوری صادر شده باشد که به موجب قوانین خود یا عهد یا قراردادهای احکام صادره از دادگاه‌های ایران در آن کشور قابل اجرا باشد یا در مورد اجرای احکام، معامله متقابل نمایند»؛ بنابراین هرگاه حکمی از محاکم کشور خارجی صادر شود که در آن کشور احکام صادره از محاکم ایران به هیچ وجه زمینه اجرایی ندارد، آن حکم خارجی هم در ایران اجرا نخواهد شد. درست است؛ بنابراین هرگاه حکمی از محاکم کشور خارجی صادر شود که در آن کشور احکام صادره از محاکم ایران به هیچ وجه زمینه اجرایی ندارد، آن حکم خارجی هم در ایران اجرا نخواهد شد. درست است که اصل بر این است که با توجه به حاکمیت دولت‌ها، احکام محاکم قضایی یک کشور در کشور دیگر قابل اجرا نیست<sup>۲</sup>؛ اما چنان چه بین دولت ایران و کشور خارجی که حکم باید در آن کشور به مورد اجرا درآید، در جهت اجرای احکام، عهدنامه یا قرارداد تعاون قضایی موجود باشد و یا دو کشور در مورد اجرای احکام معامله متقابل نمایند، با استفاده از ملاک بند (۱) ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶، احکام صادره از دادگاه‌های ایران در کشور خارجی نیز قابل اجرا است. برای روشن شدن بیشتر موضوع، نظریه مشورتی اداره حقوقی دادگستری که در مورخ ۱۳۶۱/۶/۲ در رابطه با اجرای احکام صادره از دادگاه‌های فرانسه صادر شده است را مورد بررسی قرار می‌دهیم. در خصوص رأی که از دادگاه تجارت پاریس در مورد محکومیت یک شرکت ایرانی صادر و تقاضای شناسایی و اجرای آن در دادگاه ایران شده، به شرح ذیل اعلام نظر نموده است: تا تاریخ ۱۳۶۱/۶/۲۸ برای اجرای احکام صادره از دادگاه‌های ایران با هیچ یک از کشورهای خارجی تاکنون قراردادی منعقد نشده است لیکن به موجب ماده ۵ قانون قرارداد اقامت و دریاوردی بین دولت ایران و دولت فرانسه مصوب ۱۳۴۵ که اعلام می‌دارد: «اشخاص حقیقی و حقوقی هر یک از طرفین قرارداد در قلمرو طرف دیگر با همان حقوق و امتیازات اتباع داخلی برای اقامه دعوا به هریک از مراجع قضایی و دادگاه‌های حکمیت، خواه به عنوان شکایت و خواه به عنوان دفاع از حقوق و منافع خود آزادانه حق مراجعه دارند و برای اقامه دعوا، تأمین از آنان مطالبه نخواهد شد و مانند اتباع داخلی مقررات معاضدت قضایی درباره آن جاری خواهد بود<sup>۳</sup>. به نظر می‌رسد؛ مهم‌ترین راهکار اجرای احکام حقوقی داخلی در خصوص کشور آمریکا به نظر نگارنده از ماده (۲) قانون مربوط به عهدنامه مودت و روابط اقتصادی و حقوق

۱. جهت مطالعه بیشتر نگاه کنید به: پیرزاده، محمدحسن (۱۳۸۷)، شناسایی و اجرای احکام صادره از دادگاه‌های بیگانه از دیدگاه نظام حقوقی ایران، تهران، انتشارات بهرامی، چاپ اول، ص ۷۴.

۲. پیشین

۳. جهت مطالعه بیشتر نگاه کنید به: اندی، فاطمه (۱۳۹۸)؛ سیستم‌ها و شرایط حاکم بر اجرای احکام خارجی در ایران؛ فصلنامه قانون یار، دوره سوم، شماره، یازدهم، ص ۳۴۳ و به بعد.

کنسولی بین ایران و دولت متحده آمریکا مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸ مجلس شورای ملی از طریق رجوع به محاکم بین‌المللی می‌باشد که اشعار می‌دارد: «اتباع... متعاهدین به‌منظور اینکه عدالت بی‌طرفانه به اسرع اوقات اجرا شود در کلیه مراحل قضایی هم در دفاع و هم در تعقیب حقوق خود به محاکم دادگستری و مؤسسات اداری طرف معظم متعاهد دیگر آزادانه دسترس خواهند داشت. به هر صورت شرایطی که به‌موجب آن شرایط چنین دسترسی حاصل می‌شود به‌هیچ‌وجه نامساعدتر از شرایطی نخواهد بود ... برخوردار خواهند بود»<sup>۱</sup>. این امر می‌تواند در جهت توقیف اموال منتسب به دولت آمریکا از طریق محاکم و مراجع بین‌المللی هدف را محقق سازد و راهکار بعدی نیز شناسایی هرگونه مسئولیت حقوقی و... نسبت به رهبران عالی‌رتبه سیاسی سابق دخیل در موضوع<sup>۲</sup> از طریق مقتضی حقوقی در محاکم صالح است.

### نتیجه‌گیری

دولت ایران در راستای وظایف بین‌المللی و همچنین داخلی خود بنا به دعوت کشورهای میزبان داعش از جمله سوریه و عراق برای مقابله با پدیده شوم تروریسم در آنجا حضور یافته است و تحت فرماندهی واحد کشورهای مذکور با رعایت کلیه قوانین و مقررات حاکم بر حقوق بین‌الملل و کنوانسیون‌های مربوطه که در این خصوص وجود دارد و مهم‌تر از همه با رعایت قوانین کشورهای میزبان کشورهای میزبان تروریسم و در راستای منافع قانونی در دفاع از مظلومان نیروی مستشاری اعزام کرده است که متأسفانه دولت‌های حامی و دیگر کشورهای همسو با آن با عدم رعایت حقوق بین‌المللی و کنوانسیون‌های بین‌المللی و همچنین عدم رعایت قوانین کشورهای میزبان با حمایت تمام‌قد از این گروه‌ها نه تنها مبارزه‌ای با آن نداشته‌اند بلکه نوعاً باعث تسهیل اقدامات آن‌ها شده‌اند. در خصوص دلایل اثباتی مدعا به خود اقراریر مسئولین وقت آمریکا رجوع می‌کنیم از جمله «ویلیام آدم» رئیس وقت آژانس امنیت ملی آمریکا در زمان ریاست جمهوری «رونالد ریگان» در کتاب «هژمونی آمریکا: چگونه از آن استفاده کرد» می‌نویسد؛ هر زمان ما (آمریکا) خود را در درگیری‌های خاورمیانه دخالت دادیم، مستقیم یا غیرمستقیم و آگاهانه یا غیرآگاهانه به بی‌ثباتی، خشونت و تروریسم در آنجا دامن زدیم. یا مثلاً دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری وقت آمریکا، در مطلبی در توئیتر خود نوشت: «به خاطر اینکه ممکن است کردها

۱. نک به: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94974>

۲. جهت مطالعه بیشتر نگاه کنید به: رهامی، محسن، موسوی فرد، سیدمحمدرضا، سیدمرتضی حسینی، راحله. (۱۳۹۵). مسئولیت کیفری بین‌المللی ناشی از حمایت از تروریسم با تأکید بر مسئولیت مقامات عالی رتبه سیاسی. *مطالعات حقوق تکفیری و جرم شناسی*، ۳(۲)، ۲۱۹-۲۴۲. و همچنین موسوی فرد، سیدمحمدرضا. (۱۴۰۰). امکان سنجی شناسایی مسئولیت کیفری سیاست گذاران (وهابی) و مجریان حقیقی دولت‌های حامی تروریسم با تأکید بر رویکردهای سیاسی و حقوقی در جغرافیای سیاسی خاورمیانه. *فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۳(۲)، ۴۷۲-۴۹۰.

یا ترکیه کنترل را از دست بدهند، ایالات متحده پیشاپیش دو شبه‌نظامی عضو گروه‌های تروریستی موسوم به بیتل‌ها را که با بریدن سر در سوریه مرتبط بوده‌اند از آن کشور خارج و به یک محل امن تحت کنترل ایالات متحده انتقال داده است. این دو نفر بدترین بدها هستند!» و... سؤالی که اینجا به دنبال آن هستیم این است آیا قوانین داخلی چنین ظرفیتی را دارند که از باب مسئولیت‌های قانونی (مسئولیت مدنی) به محاکمه حامیان تروریسم اعم از حقیقی و حقوقی با در نظر گرفتن ضمانت اجرایی پرداخته شود؟ در پاسخ و جمع‌بندی چنین می‌توان پیشنهاد داد: به نظر نگارنده از ماده (۲) قانون مربوط به عهدنامه مودت و روابط اقتصادی و حقوق کنسولی بین ایران و دولت متحده آمریکا مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸ مجلس شورای ملی از طریق رجوع به محاکم بین‌المللی است که اشعار می‌دارد: «اتباع... متعاهدین به‌منظور اینکه عدالت بی‌طرفانه به اسرع اوقات اجرا شود در کلیه مراحل قضایی... تعقیب حقوق خود به محاکم دادگستری و مؤسسات اداری طرف معظم متعاهد دیگر آزادانه دسترس خواهند داشت. به هر صورت شرایطی که به‌موجب آن شرایط چنین دسترسی حاصل می‌شود به‌هیچ‌وجه نامساعدتر از شرایطی نخواهد بود... برخوردار خواهند بود». این امر می‌تواند در جهت توقیف اموال منتسب به دولت آمریکا از طریق محاکم و مراجع بین‌المللی هدف را محقق سازد و راهکار بعدی نیز شناسایی هرگونه مسئولیت حقوقی و... نسبت به رهبران عالی‌رتبه سیاسی سابق دخیل در موضوع از طریق مقتضی حقوقی در محاکم صالح است.

## منابع و مأخذ

- اندی، فاطمه (۱۳۹۸). سیستم‌ها و شرایط حاکم بر اجرای احکام خارجی در ایران؛ فصلنامه قانون یار، ۳(۱۱)، ۳۳۵-۳۵۹.
- پیرزاده، محمدحسن (۱۳۸۷). شناسایی و اجرای احکام صادره از دادگاه‌های بیگانه از دیدگاه نظام حقوق ایران، چاپ اول، تهران، انتشارات بهرامی.
- دادخواست طرح دعوی مسئولیت مدنی علیه اشخاص حقیقی و حقوقی منتسب به دولت آمریکا! بهمن ماه ۱۳۹۸، شعبه دادگاه ویژه قوه قضاییه در روابط بین‌الملل (شعبه ۵۵ دادگاه مجتمع قضایی بهشتی تهران).
- مرادی، جهانبخش (۱۳۹۸). بررسی علل حضور مستشاری ایران در سوریه؛ فصلنامه مطالعات بین‌المللی، ۱۶(۳).
- موسوی‌فرد، سیدمحمدرضا (۱۴۰۰). امکان‌سنجی شناسایی مسئولیت کیفری سیاست‌گذاران (وهابی) و مجریان حقیقی دولت‌های حامی تروریسم با تأکید بر رویکردهای سیاسی و حقوقی در جغرافیای سیاسی خاورمیانه. فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳ (۲)، ۴۷۱-۴۹۱.
- موسوی‌فرد، سیدمحمدرضا و دیگران (۱۳۹۵). مسئولیت کیفری بین‌المللی ناشی از حمایت از تروریسم با تأکید بر مسئولیت مقامات عالی‌رتبه سیاسی، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ۳ (۲)، ۲۱۹-۲۴۲.
- Ben-Ephraim, Shaiel (2014). "Why ISIS is Actually Good for U.S. Strategy in the Region," [www.academia.edu](http://www.academia.edu), August 26, 2014, retrieved on August ۸
- Buzan, Barry, Waever, Ole (1998). *Jaap de Wilde, Security: A New Framework for Analysis*, (Boulder, CO: Lynne Rienner).
- Charles R. Kbic, "Hilarys huge Liban Disaster" The 6nationnd interest, June 15, 2016! Accessed Jun 28, 2017), <http://natiunalinteret.org/> Peature – Hilary Smgr- liBYA- DISATE – 16600.
- Chengu, Garikai (2019). " *America Created Al-Qaeda and the ISIS Terror Group*". The Centre for Research on Globalization
- Chossudovsky, Michel (2016). The Syria Proxy War against the Islamic State (ISIS) Has Reached its Climax Military Escalation, Towards a US-NATO Sponsored Ground Invasion? *Global Research*, February 12.
- David Jackson iTrump Calls for New approach toanti- Terror Fight.*USA Today* August 152016 accessed February 92017.[www.usatoday.com](http://www.usatoday.com) story /News polcs elections/2016 donald-Trump-Islamic- state- termism Clinton /88752090.

- Elistowkols and Nolan D. MacAskill's, Full text: *Donald Trumps speecheon Fighting Terrorism, politico Magazine*, August 15 2016 accessed February 9 2017 <http://www.politico.com/story/2016/donald-trump-terrorism-speech->
- George, Alexander (1991). " *Western State Terrorism*". *Routledge*. and: Chomsky, Noam (2001). " 11-9". Seven Stories Press.
- Lieblich, Eliav, "Intervention And Consent: Consensual Forcible Interventions In Internal Armed Conflicts As International Agreements", *Boston University International Law Journal*, Vol. 29: 337, 2011.
- Loveman, Chris (2002) "Assessing the Phenomenon of Proxy Intervetion", *Conflict and Secur -ity & Development*, Vol. 2, No.3-
- MORELLO, CAROL; GEARAN, ANNE (24 FEBRUARY 2018). "U.N. SECURITY COUNCIL APPROVES 30-DAY HUMANITARIAN CEASE-FIRE IN SYRIA". *THE WASHINGTON POST*. RETRIEVED 25 FEBRUARY 2018.
- Odom, General William (December 2007). " *American Hegemony: How to Use It, How to Lose It*". Proceedings of the American Philosophical Society.
- Priest, Dana; Arkin, William M. (2011). *Top Secret America: The Rise of the New American Security State*. Little, Brown and Company. Lay summary – The Quiet Coup: No, Not Egypt. Here. (July 9, 2013 and Lofgren, Mike (2016). *The Deep State: The Fall of the Constitution and the Rise of a Shadow Government*. Viking. Lay summary – Controlled by shadow government: Mike Lofgren reveals how top U.S. officials are at the mercy of the "deep state" (January 6, 2016)
- Rappoport, Jon. (2013) *The Top Real Reasonsto go to War in Syria*, Info Wars, September, available at: <http://www.infowars./com/the-top-9-real-reasons-to-go-to-war-in-syria>
- Tomar, Sanjiv (2014). "Proxy Warfare", *Journal of Defence Studies*, Vol. 8, No. 2, AprilJune.
- U.S. Military Academy (2014). *Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony*, West Point, New York, May 28, see at: [https:// www.whitehouse.gov/the-presoffice/2014/5/28/remarks-president-united-statesmilitary-academy-commencement-ceremony](https://www.whitehouse.gov/the-presoffice/2014/5/28/remarks-president-united-statesmilitary-academy-commencement-ceremony)



United Nations General Assembly Resolution 2131 (XX) Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty 1965

Thomas E. Ricks, *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*. New York: Penguin, 2007.

David E Stange: "Donald trump likely to end aid for rebels fighting Syrian government," *New York times* november 11 2016 (accessed march 1/2017) <https://www.nytimes.com/2017/11/world/middleeast/Donald-trumpsyria.html?r=0>

Fareed Zakaria, ' how Saudi Arabia played Donald Trump, "Washington post, may 25 2015 (accessed Jun 3, 2017). <https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/Saudi-Arabia-Just-played-Donald-Trump,2017/5/25do932702-4184-11e7-8c25-44do,ff5a4a8-story.html?UTM>

FATF (2015). Financing of the terrorist organization Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL), FATF, [new://www.fatfgafi.org/topics/methodsandtrends/documents/financing-of-terroristorganisationisil.html](http://www.fatfgafi.org/topics/methodsandtrends/documents/financing-of-terroristorganisationisil.html)

Michal R. Gordon and Eric Schmitt. trump to arm Syrian kurds even as turkey strongly objects, *New York times*, may 29 2017 (accessed june 28 2017- <https://www.nytimes.com/2017/5/9/us/politics/trump-kurds-Syria-army.html>

سایت‌ها:

<http://fa.abna.cc/6KC1>

[https://parstoday.com/fa/middle\\_east-i69750](https://parstoday.com/fa/middle_east-i69750)

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94974>

[https://www.bbc.com/persian/resources/idd-sh/raqqas\\_dirty\\_secret\\_persian](https://www.bbc.com/persian/resources/idd-sh/raqqas_dirty_secret_persian)

<https://www.bbc.com/persian/world-49996664>

<https://www.dewereldmorgen.be/community/dirty-open-secret-us-created-and-supports-isis/>

<https://www.mehrnews.com/news/2926695>

Reuters, Trump counter terrorism Allies to Dmore, "the counter Jihad report May 5 2017 (accessed June 5 2017) <http://counterjihadreport.com/2017/5/5/Reuters-trump-counter-terrorism-strategy-urgelines-to-do-more/>

<http://www.aljazeera.com/news/2015/9/russian-carries-air-strikessyria150930133155190.html>

<https://sedayiran.com/fa/news/92880>.

<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-usa/russia-accuses-u-s-of-training-former-islamic-state-fighters-in-syria-idUSKBN1EL.KZ>